

Reactie SATO op Advies toetsingskader positieflijst zoogdieren (Wetenschappelijke Adviescommissie Positieflijst Maarn, 30 oktober 2018)

Inleiding

Alhoewel dit toetsingskader primair ontworpen is voor een graduele risico schatting op welzijnsaantasting bij gehouden zoogdieren, zien de Samenwerkende Aquarium- en Terrarium Organisaties (SATO) toch reden te reageren.

Niet in het minst omdat op pagina 5 in het voorwoord en op pagina 6 de opstellers stellen dat het ook bruikbaar zou zijn voor vogels, reptielen en amfibieën, en de Minister dat in haar Beleidsbrief Dierenwelzijn op pagina 9 ook aankondigt. Op pagina 23 blijkt dit uit de opdracht. Ten tweede omdat SATO reeds vanaf 1994 zich met andere koepelorganisaties in deze problematiek heeft verdiept en daarbij steeds de belangen van de houders en de gehouden dieren heeft willen behartigen.

Algemeen

Reeds in het Voorwoord (pagina 5) is een merkwaardige tendens te bespeuren. In de frase “beoogt invulling te geven aan een lijst met diersoorten die door eenieder in of om het huis gehouden mogen worden (‘de positieflijst’)” zitten twee toevoegingen die niet door de 2^e Kamer zijn gevraagd namelijk: “eenieder” en “in of om het huis”. Daarmee wordt de exercitie nodeloos moeilijk. Deze twee toevoegingen zijn niet in de Bijlage 1: Opdracht LNV aan de Positieflijst Advies Commissie terug te vinden.

Om uiteindelijk uit te komen op een zo gering mogelijk aantal te behandelen ontheffingsaanvragen zou men alle zoogdiersoorten met dezelfde methodiek moeten beoordelen. Het door opstellers gesuggereerde continuüm van geen, geringe, ernstige tot zeer ernstige welzijnsaantasting kan dan uitgezet worden tegen het veronderstelde continuüm van ongeschoolde tot zeer bekwame dierhouders, cq dierhoudende instanties. Voorts zal dan blijken dat Nederlandse dierhouders terecht hebben afgezien van bijvoorbeeld het houden van narwals, okapi's en witvleugelvampieren en dat het met ogenschijnlijk gemakkelijke dieren als het konijn toch iets anders is gesteld.

Nog een reden om aan te dringen op het beoordelen van alle zoogdiersoorten komt voort uit het volgende. De WAP constateert in Bijlage 3, dat bij gebruik van dezelfde bronnen en na aanscherping van het toetsingskader de variatie in screeningsresultaat niet was verdwenen. Dan moet variatie door andere beoordelaars worden uitgesloten en alle zoogdiersoorten door dezelfde beoordelaars worden afgehandeld.

Met alle soorten worden ook bedoeld: de op andere gronden verboden katachtigen, primaten en invasieve exoten. Ze komen in opvangcentra terecht, waar ze worden gehouden en veelal verzorgd door vrijwilligers zonder borging op adequate scholing. Ze mogen ook niet nog eens ontsnappen aan eventuele houderijvoorschriften.

Vanwege de transparantie is het tevens zinnig de scoringslijsten voor elke zoogdiersoort op een website digitaal bereikbaar te houden. Dat heeft in ieder geval ook voorlichtende waarde en voorkomt onnodige ontheffingsaanvragen. Daarmee is het mogelijk nieuwe houderijtechnieken te ontwikkelen, gericht om met succes een soort herbeoordeeld te krijgen.

Wij menen dat met de bekende uitspraak over de Grootoorspringmuis [CBB:2017:107] de rechter aan onze zijde te hebben met de wens elke soort te beoordelen.

Vervolgens valt ons op dat reeds vanaf de opdrachtverstrekker de opstellers de verkeerde kant zijn opgestuurd. Het Andibel arrest [dd 2008] stelt immers duidelijk dat met wetenschappelijk onderzoek onderbouwd het houden van een soort, ingeval van een ernstige welzijnsaantasting, en onder nog enige ander voorwaarden, verboden mag worden. Dan moet je dat onderzoek baseren op de gangbare houderij-situatie (“de plaats delict”), niet op de situatie in het wild [Zie pag. ...]. Men heeft dit arrest aan de zijde van opdrachtgever niet willen, of kunnen begrijpen, of mogelijk in de opdracht verkeerd verwoord.

Daarmee gaat het Toetsingskader juridisch niet stand houden en worden helaas de opstellers te kijk gezet. Is het om die reden dat in de Opdrachtverstrekking [pag. 25] de laatste frase luidt “zich te realiseren dat in het eindadvies van de commissie de namen van alle commissieleden worden opgenomen”?

Er wordt in het hele advies geen enkele fysiologische normwaarde voor chronische stress, “sociale stress”, of stresshormoon-nivo’s gegeven. Dat ontnemt ons als houder en de overheid de kans om uit deze deductie (het toetsingskader) met een inductie (vergelijkend onderzoek) van verschillende houderijmethoden te komen tot een nadere eisen te stellen aan de houder van een bepaalde soort.

Het toetsingskader blijft een gevaren opsomming, géén risico-inschatting zonder acht te geven op de status quo van de gezelschapsdierenhouderij. De terminologie is bovendien slordig. Zie bijvoorbeeld de definitie van risico volgens onderstaand Wikipedia-citaat.

Risico is de [kans](#) dat een potentieel [gevaar](#) resulteert in een daadwerkelijk [incident](#) en de ernst van het [letsel](#) of de [schade](#) die dit tot gevolg heeft. In [veiligheidstermen](#) is risico altijd negatief, het betreft altijd vraagstukken over ongewenste gebeurtenissen. Dit in tegenstelling tot het nemen van [financieel risico](#) waarbij zowel positieve als negatieve uitkomsten mogelijk zijn. Er wordt wel onderscheid gemaakt tussen risico en [onzekerheid](#), meer specifiek [Knightiaanse onzekerheid](#). Daarbij is risico meetbaar, terwijl dat voor onzekerheid niet het geval is. In de praktijk wordt dit onderscheid evenwel veelal niet gemaakt en wordt onzekerheid als risico behandeld.

Er bestaan verschillende manieren waarop men kan proberen risico's om te zetten in cijferwaarden. Een ervan is de Kinney-methode. Hierbij wordt risico bepaald door kans, blootstelling en gevolg. In het geval van een werkelijk meetbaar risico kan hier ook een daadwerkelijk getal aan worden toegekend:

$$\text{Risico} = \text{Kans} \times \text{Blootstelling} \times \text{Gevolg}$$

Dit wordt onder meer gedaan bij [risicoanalyse](#). Dit kan zinvol zijn bij risico's die voldoende bekend zijn doordat er veel incidenten zijn zodat de [wet van de grote getallen](#) in werking treedt. In dat geval kan er [statistische analyse](#) worden toegepast, mits er geen kans is op [zwarte zwanen](#). Bij complexere risico's en risico's die weinig incidenten kennen, zijn er veelal te weinig gegevens om het risico betrouwbaar te kwantificeren.

Risico is dus nooit binair (contra pagina 6, 3^e alinea) Opstellers bedoelen met risicofactor: er is een gevaar.

Nog slordiger wordt het met de frase: potentiële risicofactor op pagina 14.

Incidentenrapportage ontbreekt. [Zie Referenties]

Er is dus geen basis om te kwantificeren, zoals opstellers gepoogd hebben met de indeling in risicoklassen.

Overigens: het lukt de Nederlandse houders prima om zwarte zwanen (*Cygnus atratus*) te kweken. (In bovenstaand voorbeeld is een zwarte zwaan een risico met een oneindig kleine kans, waardoor rekenkundig gezien het risico ook nadert tot nul).

Met dit Toetsingskader kan dus ook niet de door de Minister in haar Beleidsbrief Dierenwelzijn op pag. 9 aangegeven verdeling in “relatief lage” en “hoge” en de daaruit volgende intermediaire risico's gemaakt worden.

Kritiek op methodiek

Op de methodiek valt echter eveneens het een en ander aan te merken. Wij volgen daarbij de puntsgewijze opsomming uit het adviesrapport.

2.1 Screening van uitzonderlijk hoge risico's

2.1.1. Zoönosen

Het risico van verkoop van een dergelijke soort is te vergelijken met het risico voor de gezondheid van de mens bij de nog steeds gelegaliseerde verkoop van alcohol, tabak en gedoogdrugs. De conclusie is dat zoönosen-risico's, qua schade aan de gezondheid van de mens en financiële belasting van de maatschappij, hierbij in het niet vallen.

Om maar te zwijgen over het gevaar van een te grote populatie niet gevaccineerde personen voor de directe omgeving.

Risico inschatting is niet compleet als de volgende zaken ontbreken: frequentie van voorkomen bij de betreffende diersoort, aantallen van de diersoort in Nederland gehouden, frequentie van de contacten met geïnfecteerde individuen, frequentie van oplopen van de zoönosen na besmetting, risico op fatale afloop. Zie ook het stukje onder Algemeen.

Voorbeelden uit de praktijk: vogelgriep die overgaat van pluimvee naar mens en Q-koorts die overgaat van geitenbedrijven naar de mens. Niet iedereen krijgt de infectie, ondanks het massale houden. Bovendien ontbreekt een vergelijking met nog steeds geaccepteerde zaken (niet wettelijk verboden) als: roken door ouders in bijzijn van hun kinderen, en roken van houders in gezelschap van hun dieren.

Bedacht moet worden dat het merendeel van zoönose veroorzakers niet is geëvolueerd om uiteindelijk te mens te infecteren. De beschrijvingen zijn veelal anekdotisch en niet gebaseerd op systematisch onderzoek (screening van alle soorten in het betreffende taxon). De opsomming in Deel 2 is daarmee niet zinloos geworden, maar valt onder de noemer “World Medics”.

Wat heeft de overheid gedaan aan minder belastende maatregelen dan het houden van betreffende zoönose dragende diersoorten te verbieden?

Had de overheid dan al niet een jarenlange registratie van Zoönose incidentie en – sterfte, en idem letselschade registratie van dodelijke ongevallen met bijvoorbeeld paarden, honden, wespen, bijen en hyperallergieën moeten voeren? Idem over hoe de zoönose problematiek speelt bij exotische soorten die al generaties lang in gevangenschap worden gehouden. De opgaven lijken te ontbreken bij de Referenties.

Zoöfobie is niet de oplossing! Monocultures, ook die van mensen, zijn extreem vatbaar voor infecties van allerlei aard!

2.1.2. Zwaar letsel

Een stoot of trap van een groot/sterk dier komt hard aan. Niet zozeer de grootte van het dier vormt het gevaar, alswel de associaties (negatieve ervaringen) die het dier heeft met de persoon in kwestie. Voorbeelden: bijtincidenten met honden, en als stereotypie: de bekende olifant uit de Rollo STER-reclame. Waarbij men in de dierentuinwereld nog talloze andere voorbeelden kent. Daarnaast, er zullen altijd personen zijn die over de grens gaan. Voorbeeld: het Bokito-incident.

2.1.3. Afhankelijkheid nauwe bandbreedte voedingsmiddelen, omgevingscondities

Sinds de Neanderthalers begonnen met het domesticeren van dieren is er het besef dat je het dier dan ook voedingsmiddelen moet aandragen, of moet weiden. Dat kan met meer of minder succes. Het geeft aan dat je de gangbare houderij-situatie moet bekijken. Voor reuzenpanda's wordt in Nederland bamboe gekweekt. Voor koala's zijn er brokken, gebaseerd op Eucalyptus gekweekt in Zuid Engeland. Voor lori's is er kunstmatige nectar, etcetera.

2.1.4. Electieve chirurgische ingrepen anders dan neutralisatie.

Wij bepleiten een afbouw regeling voor de betreffende soorten, net als in de productiedieren sector. En wijzen een verbod op het houden af.

2.1.5. Wildvang

Wij zijn het eens met de stelling dat wildvang zo mogelijk vermeden moet worden. Uitputting van natuur in het algemeen dient vermeden te worden. De relevante wetgeving op dit gebied vloeit voort uit de CITES. Maar, wij brengen graag onder uw aandacht dat zelfs voor de meest bedreigde diersoorten het vangen van enkele, of zelfs de laatste individuen in internationale dierentuin organisaties als legitiem gezien wordt. Dit geldt voor internationaal erkende bedreigde dier- en plantensoorten.

Het wordt hier uitermate relevant te beseffen dat men welzijnsaantasting alleen op nivo van het organisme kan beschouwen. Niet op het nivo van een soort!

De mogelijk - te ernstige – huidige (?) welzijnsaantasting van een in het wild gevangen individu, kan niet leiden tot een verbod op het houden van een reeds veel eerder gevangen, dan wel nagekweekt individu van diezelfde soort. Eveneens mag het niet leiden tot een invoerverbod van buiten Nederland gevangen individuen van niet bedreigde soorten.

Gaan de opstellers hier nu (op pag. 12) een fokinspanning van de houder verlangen?

Mocht het bestand aan nagekweekte individuen van een soort in Nederland te klein zijn om de soort in gevangenschap in stand te houden, hetgeen nog bewezen moet worden, dan is dat primair een management probleem. Goed registreren van individuen en volgen van de bloedlijnen en gericht importeren van andere bloedlijnen uit nakweek, dan wel wilde populaties, en verantwoord samenstellen van koppels is de remedie. Dat is geen management probleem van de overheid, maar van de georganiseerde houders. Die doen dat in veel gevallen al, ook met problematische honden- en kattenrassen.

Het is in de natuur niet ongebruikelijk dat de ene soort de andere soort vangt. Er zijn maar enkele soorten, de mens is er één van, die het gevangen individu vervolgens niet opeet, maar drenkt, voert, huisvest en tegen predatie beschermt.

Dit criterium van Wildvang is niet in de opdracht (Bijlage 1) terug te vinden. Pas in het tweede deel van de tekst bij dit punt op pagina 12 komt de aap uit de mouw: het blijkt om opkomende zoönosen te gaan. Dit wordt al bij punt 2.1.1 (zie pag. 11) beoordeelt.

2.2 Screening van risico's voor dierenwelzijn en diergezondheid

Op pagina 13 wordt als uitgangspunt van het toetsingskader genomen dat elke soort qua gedrag en fysiologie optimaal is aangepast aan een meer of minder specifieke natuurlijke habitat. Dat is helaas geen juist uitgangspunt. Want het zou betekenen dat de evolutie stopt, klaar is.

Feit is dat: 1) de evolutie continue is, 2) er wetenschappelijke discussie is over sprongsgewijze evolutie, 3) evolutie in tijd gemeten sneller verloopt bij soorten met een korte generatiecyclus, en 4) bij wijze van spreke weer opnieuw moet, of een andere richting krijgt bij een veranderend of verdwijnend habitat.

Bedenk: de ruimte voor dieren in het wild wordt in toenemende mate kleiner. De enige kans voor overleven van talrijke soorten is: heel dicht bij de mens samenleven. Het is dan ook gezien het huidige tijdsbestek niet verstandig reeds gaande zijnde domesticatieprocessen van gezelschapsdieren te stoppen dan wel te verbieden.

Bij het voorbeeld van de ijsbeer; gedrag is maar zelden de reactie van het dier op een enkele prikkel (intrinsiek dan wel extrinsiek). Naarmate het dier meer honger krijgt neemt het extremer risico's bij het vangen van prooien. Dat geldt van zoogdier tot vis. Een zoogdiervoorbeeld: herten knagen onder barre omstandigheden in zure habitat aan botten van kadavers om in hun kalk behoefte te voorzien. Wat optimaal aangepast heet, kan dus nog een aanmerkelijke bandbreedte hebben.

2.2.1. Voedselopname, Migratie / voedselopname

Met minder bulky, en meer volwaardig voer heeft het individuele dier mogelijk tijd over.

Opstellers verwachten dan een risico op verveling. De praktijk van al meer dan 25 jaar is dat men als verzorger aanbidingstechnieken gebruikt onder de noemer "gedragsverrijking".

Ook zou het vrijetijdsbudget van het dier besteedt kunnen worden aan interactie met de mens/ verzorger/ publiek en ander exploratief gedrag. Voorbeeld: varken of paard dat een grote bal manipuleert.

Er zijn diverse zoogdieren (dolfijnen, zeehonden, otters) die in de natuur al zo efficiënt fourageren dat ze tijd over hebben en besteden aan interactie met de mens en aan gedrag dat ethologen classificeren als "speelgedrag".

Men kan het strijdig vinden met de "intrinsieke waarde" van het dier, maar men mag met een toenemende ecologische impact van de mens op de natuur het dier niet ontzeggen zijn

“aibaarheidsfactoren” aan te wenden voor overleving als individu en soort. Het zal moeten evolueren om te kunnen blijven samenleven met de mens. Het zal in toenemende mate voor grote groepen dieren niet meer zijn weggelegd zich ongerept in de vrije natuur te bewegen. Een kennis maatschappij, met een lange traditie van gezelschapsdieren houden en met veel innovatief vermogen zou zich hier toch ook een rol moeten toedichten.

2.2.2. Veiligheid en schuilen

2.2.2.1. Diersoort vertoont specifiek gedrag om zijn homerange/territorium vast te stellen

De meest tot de verbeelding sprekende migratie van grazers zal die van de gnoes in Oost-Afrika zijn. Het is echter te gemakkelijk, te voorbarig, om uit deze observatie het lange afstanden lopen te zien als een behoefte. Een behoefte waar ook in gevangenschap, op straffe van een onaanvaardbare welzijnsaantasting, aan voldaan moet worden. Het is voor het dier pure noodzaak om te overleven. Bijvoorbeeld vanwege lokale uitputting van de voedselbron, gewenning van predatoren aan de fourageerplek en drinkplaats. Krijgt het dier de kans, dan ziet het af van een risicovolle migratie door veelal onbekend terrein, met noodzakelijke oversteek van rivieren. Ook in de natuur! Dat leert de residente populatie witstaartgnoe's in de Ngorogoro krater. Het gaat dus te ver om hier te generaliseren/cluseren. Juist een onderwerp om per soort te onderzoeken, waarbij men niet verbaasd moet zijn al verschillen te vinden tussen de diverse zebra's.

Als locomotie inderdaad een behoefte is (van herbivoor dan wel carnivoor), dan kan men dagelijks een paar 100 rondjes langs het gaas lopen toch niet classificeren als stereotypie! Een Jan-van-Gent (*Morus bassanus*) blijft in gevangenschap het merendeel van de dag gewoon staan.

“Op basis daarvan lijkt het aannemelijk”. ? Het is kennelijk niet wetenschappelijk onderbouwd als risicofactor.

2.2.2.2 Diersoort gebruikt afgezonderde nestplaats

2.2.2.4. Diersoort gebruikt uitsluitend zelfgegraven holen / eigen gemaakt nest

Dit zijn zaken waarin een goede dierverzorger en of toezichthouder normaliter in voorziet.

2.2.3. Klimaat

Hier wordt ten onrechte niet de link gelegd met het voor zoogdieren en vogels noodzakelijk eten om op temperatuur te blijven. Voorbeeld voor herbivoren: te lage temperatuur, meer eten om op temperatuur te blijven, meer slijtage aan gebit versus te hoge temperatuur, minder eten, minder slijtage aan gebit ergo ruwer voer.

Aangeraden wordt om bij de beoordeling van een soort een digitale klimaatatlas te raadplegen waarin meerjaren minimum en maximum temperaturen zijn vermeld van meetpunten binnen het verspreidingsgebied van de betreffende soort. Die ontbreekt bij de Referenties. Op de Serengeti (tropisch) Oost-Afrika, komt vorst aan de grond voor!

Het komt ons voor, dat een gematigd zeeklimaat juist een heel hanteerbaar gemiddelde is voor zowel tropische als polaire zoogdieren. Het beschermen tegen de extremen is al decennia state of the art. In de meeste gevallen wordt de dieren zelfs de keuze gelaten in een zogenaamde binnen/buiten verblijf. Naar verwachting gaan de beoordelaars hier te extreem scoren.

2.2.4. Habitat

Het staat er een beetje krom “De leefomgeving moeten voldoen aan deze soorteigen kenmerken.” De hobbydierhouders hebben het al lang begrepen en hebben de tijd en de inventiviteit om daar wat aan te doen.

Uiteraard is de ruimte een beperkende factor bij het houden van dieren. Vreemd is echter, dat waar elders in het document (2.2.4.1) een klimbehoefte wordt gesignaleerd, de 3^e dimensie in het ruimte criterium (stap 3 punt 5) ontbreekt. Voor eekhoorns een belangrijk criterium, net zo als voor vogels. Om nog maar te zwijgen over reptielen en amfibieën, waar een 3^e dimensie meteen consequenties heeft voor gradiënten in temperatuur en luchtvochtigheid en gepaard gaat met ventilatie eisen.

2.2.5. Activiteit/periodiciteit

Vreemd is dat bij “het toestaan van een volledige winterslaap ontstaat de kans op lagere reproductie en overleving” wanneer in gevangenschap gehouden de houder als welzijnsaantasting wordt aangerekend terwijl het een natuurlijk fenomeen is. Ook de permanente zomersituatie, hoge temperaturen, is nadelig: de winterslaap wordt het dier onthouden en het leidt tot obesitas. In de voorgaande regels hebben de opstellers net betoogd dat de duur winterslaap niet afhangt van ongunstige klimaatomstandigheden. Mogelijk de niet genoemde daglengte, zonnestand? Het is een voorbeeld van een laboratoriumexperiment met een extreme situatie die de niet-experimentele houder niet zo zou kiezen. Die kiest voor het midden: beperkt voedselaanbod en lagere temperaturen, plus gelegenheid tot winterslaap en neemt iets verminderde reproductie voor lief. Duidelijk een voorbeeld dat niet tot generalisatie kan leiden. Zeker als men weet dat winterslaap en winterrust, zoals het zo mooi heet, meerdere keren onafhankelijk van elkaar is geëvolueerd. En dat niet alleen in zoogdiertaxa.

2.2.6. Hiërarchie/reproductie

Zelfs de grootste leek stelt zich bij aanschaf van een dier de vraag: solitair, paartje of groep en krijgt daarover advies.

Bij punt 3- soorten met korte generatie cyclus zouden zich in het verblijf snel voortplanten, of uitbreiden hetgeen tot sociale stress zou leiden [zie pag. 17] Zelfs als dit zou leiden tot infanticide dan blijft het natuurlijk gedrag. Men zou dit toch uit natuurdocumentaires geleerd moeten hebben. Daarnaast spelen er nog andere hormonale regelmechanismen, die gezien de gevoelig liggende LHBT-discussie hier niet uitgebreid zullen worden belicht.

Overigens: voor de houder is tijdig scheiden van de sexen voor de bevalling en bij de jongen enige tijd daarna een gangbare remedie tegen overbevolking. Men kan inderdaad wensen dat dit op groter schaal navolging verdient.

3. Referenties

In de uitgebreide literatuurlijst ontbreken:

- a) publicaties over structurele misstanden bij het houden van willekeurig welke zoogdiersoort in Nederland
- b) Atlas met klimatologische gegevens.
- c) publicaties over vogels (dat is de eerstvolgende groep voor toepassing van het Toetsingskader). Men zou verwachten dat met zo'n optimistische stelling als “ook toepasbaar” daar al een korte pilot mee was gedaan, inclusief rapportage in dit toetsingkader.

SLOT

conclusie van SATO

Onbegrijpelijk dat men zoveel moeite spendeert aan een toetsingskader met de bedoeling tot een positieflijst zoogdieren te komen. Zeker daar waar een paar sets houderij-eisen kosten efficiënter is en op minder juridische bezwaren stuit.

- Een verbod op houden gebaseerd op het Toetsingskader gaat juridisch niet stand houden.
- Met dit Toetsingskader kan dus ook niet de door de Minister in haar Beleidsbrief Dierenwelzijn op pag. 9 aangegeven verdeling in “relatief lage” en “hoge” en de daaruit volgende intermediaire risico’s gemaakt worden.
- Een verbod op houden van soorten die voor het voortbestaan in gevangenschap afhankelijk zijn van wildvang gaat het vanwege CITES wetgeving niet halen.
- Bij de screening van uitzonderlijk hoge risico’s wordt ten onrechte het gevaar van zoönosen dubbel beoordeeld (bij 2.1.1. en 2.1.5.).
- Hoe uitgebreid het Toetsingskader en bijbehorende lijst Referenties ook mogen zijn: het doet geen recht aan de biodiversiteit, zelfs niet bij Zoogdieren.
- Inhoudelijk mankeert er het nodige aan het Toetsingskader.

In de goede hoop dat het gezonde verstand zal zegevieren, waarmee men vervolgens besluit tot een zeer uitgebreide positieflijst met transparante beoordelingen en met gradueel zwaarder wordende houderij-eisen.

SATO
Barneveld